

DUVAZLAR/DUVAZIMAMLAR ÜZERİNE MÜZİKÂL BİR ÇERÇEVE

Armağan COŞKUN ELÇİ*

*Ali'm Hasan Hüseyin Zeyneli Bakır**
Cafer Kâzım Musa Rıza'ya zikir
Taki Naki Askeri Mehdi'ye şükür
İbrahim'in dest-i demanı Haydar*

Özet

Alevi- Bektaşî kültüründe önemli bir yere sahip olan ve sözlü gelenek içinde günümüze kadar aktarılan duvazların çoğunlukla şiir metinlerinin çalışılmasının yanında notalanarak kayıt altına alınıp ve icrâ ortamı içinde değerlendirilerek müzikâl olarak incelendiğini söyleyemeyiz. 1990'lı yıllar itibariyle ticari amaçla özel müzik sektöründe ve ayrıca yayın organlarında yer almaya başlayan duvazların, günümüzde icrâ ortamı olan ve değişim yaşayan cemlerde ve cemlerin dışında da icrâ edilmesi ve geleneksel yapısından uzaklaştırılması tehdidi ile karşı karşıya bulunmaktayız. Bu noktada süreklere, ocaklara özgü olan duvaz gibi miraçlama, semah, tevhid vb. formların icrâ ortamları dikkate alınıp notalanarak kayıt altına alınması gerekmektedir. Anadolu'dan Balkanlar'a kadar uzanan bir çizgide yaşamış ve yaşamakta olan duvazlar, Alevilikte yer alan "yol bir, sürekin binbir" deyişine paralel bir şekilde ocaklara, yörelere ve süreklere göre çeşitlilik ve zenginlik göstermesi bakımından önem arz etmektedir. Ayrıca bunun yanında Alevi-Bektaşî kültürünün ve inanç yapısının çağlar boyunca aktarılmasında etkin bir dinamik olan duvazlar bu kültürü kuşaktan kuşağa aktararak yeni kuşaklar tarafından tanınmasını ve kabul edilmesini sağlaması; bireyin bilinç ve bilinçaltı düzeyde kendi kökleriyle temasını kurması; kültürel unsurları koruyarak metinsel ve ezgisel yönü ile topluluğun geçmiş ve bugünkü durumuna tercüman olması; ezgisel üslup ve içerik bakımından onu yaratan kültürün kalıplarıyla bir bütün oluşturması bakımından da önemlidir. Batıda kültürel antropologlar ve etnomüzikologlar halk şarkılarını kendi kültür bağlamı içinde ve müzikal açıdan incelemişler ve bu yöne dikkat çekmişlerdir. Bunun yanında şimdiye kadar bizdeki çalışmaların metin merkezli olmasından dolayı bu makalede Urfa/Kıyas, Gaziantep, Adıyaman, Kahramanmaraş / Nurhak süreğine; Ordu/Gürgentepe Güvenç Abdal Ocağına; Ankara/Çubuk - Çankırı/Şabanözü merkezli ocaklara; Bulgaristan / Razgrad/Kubrat köylerine ait sahada çalıştığımız duvazlardan temsili seçilmiş on dört örnek üzerinde duvazların müzikâl özelliklerini ortaya koyan müzikal bir çerçeve oluşturulacaktır. Halkbilimsel bir yaklaşımla ana hatlarının belirlenmesinin yanı sıra cem düzeni içindeki yerlerine dikkat çekilecektir.

Anahtar Kelimeler: Duvaz, müzik, müzikâl özellikleri, cem düzeni, cem düzeni içinde duvazların yeri.

* Yrd. Doç. Dr. Gazi Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Halkbilimi; aelci@gazi.edu.tr

** 24.11.2010 tarihinde yapılan görüşmede Âşık Dertli Divânî'den alınmıştır.

A MUSICAL FRAMEWORK ABOUT DUVAZ

Abstract

Duvaz which has been transformed generation to generation in oral tradition, has an important place in Alevi-Bektashi culture. Although the texts of “duvaz” have been studied, their musical notes have not been recorded and, their musical characteristics have not been studied in their performance context. After 1990s “duvaz” has gained place in private music sector and media on commercial purposes. In addition to this it is performed in both cem rituals which are in a process of change, and out of cem rituals, so the form is in danger of losing its traditional qualities. At this point, the traditional forms as “duvaz” should be recorded with their written notes considering their performance context. The cultural anthropologists and ethnomusicologist of Europe and America have analyzed their folk songs according to their musical point in their own cultural context and they took attention to the musical characteristics of the folk songs. In this paper, the musical qualities of “duvaz” are presented through the fifteen samples of them studied in Urfa/Kırsas, Gaziantep, Adıyaman, Kahramanmaraş; Ordu/Gürgentepe Güvenç Abdal Ocağı; Ankara/Çubuk - Çankırı/Şabanözü; Bulgaristan / Razgrad/Kubrat villages. The “duvaz” form is also explained within their places in cem rituals.

Keywords: Duvaz, music, musical qualities, cem ritual, the place of duvaz in cem ritual.

Giriş

Müzik, insanoglunun doğayı kontrol altına alma ve onu kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirme serüveninde yararlandığı en eski kaynakların başında gelmektedir. Hatırlanmalıdır ki, müziğin ortaya çıkışı yazıdan çok öncesine dayanmaktadır; hatta yazının bir gereksinim olarak belirmesinde müziğin önemli bir payı olduğu söylenebilir. Hepsinden ötesi, “insanlaşma” sürecinde müziğin anlamlandırma, birleştirme ve pekiştirme gücünün etkisinin tahmin edilenden fazla ve üzerinde bugüne kadar durulmadığı kadar etkin olduğu dile getirilebilir. Müziğin bu gücünü en güzel Meriam’ın (Clarke; 128) “herhalde bu kadar kapsamlı, insan davranışına yakın, onu şekillendiren ve çoğunlukla onu kontrol eden başka bir insan yaratısı yoktur” ifadesi açıklamaktadır.

Müziğin ortaya çıkmasında “inanç olgusu” en temel etken olarak gösterilebilir. Bugün bile, dünya üzerindeki neredeyse tüm inanç sistemleri müzikten farklı oranlarda olmak üzere yararlanmaktadır. Ancak, söz konusu Alevilik ve müzik olduğu zaman, bu oran belki de en tepe noktası olarak görülebilir. Çünkü Alevilik tüm inançsal ve kültürel kimliğini ve mirasını, tarihsel süreç içerisinde karşılaştığı şartlar dahilinde geliştirdiği ve nihayetinde kendisiyle özdeşleşen müziğine dayandırmaktadır.

Alevilik denilince, şüphesiz akla gelen ilk şey “Cem” törenidir. Alevi inanç sisteminin çekirdeği olan cem, Alevi toplumsal yaşamının da inançsal değerler doğrultusunda

düzenlendiği ve yönlendirildiği ana ortamdır. Cem, sözcük olarak “toplanma, birlik olma” anlamına gelmektedir. (Develioğlu 2000:131) Bir ibadet töreni olan cemde uygulanan pratikler ve ritüeller yöreden yöreye, ocaktan ocağa değişmektedir ve Anadolu’da bu değişim “yol bir süre bir” şeklinde ifade edilir. İçerik açısından bakılacak olursa cem, aslında başlı başına müzikâl bir ritüeldir. Cem, genel anlamıyla on iki hizmetin uygulanmasından oluşan bir bütündür; bu on iki hizmetten biri de zâkirliktir. Zâkir terimi yerine yöreden yöreye farklılık çerçevesinde âşık, âşık baba, güvender, sazandar vb. gibi terimler de kullanılmaktadır. (Birdoğan 2006; 389) Zâkir kendi sazı eşliğinde, cem töreninin belirli bölümlerinde olmak üzere nefes, deyiş, düvaz ya da düvazdeh imam, miraçlama olarak adlandırılan şiiirleri seslendirir. (Erol 2007:305). Duvaz, tevhit, semah vb. formlar; Anadolu Alevi cemlerinde tekke geleneğinin etkisi ile oluşan âşık tarzı şiiir geleneğinin dinî yönünü icrâ eden âşıkların sözlü aktarım neticesinde vücut bulan sözlü geleneğe özgü müzikâl anlatım biçimleridir. (Coşkun Elçi 2007: 15) Zâkirler, müzikâl anlatım biçimleri olarak tanımladığımız duvaz, tevhit, semah vb. formların şiiirlerini öncelikle “Yedi Ulu”dan (Şah Hatayi, Pir Sultan Abdal, KulHimmat, Yemini, Virani, Nesimi, Fuzuli) daha sonra yörelerinin âşıklarından, ustalarından ve nihayetinde kendi şiiirlerinden seçmektedirler. Bunun yanında âşıkların repertuarlarındaki nefes, düvaz, semah vb. formlar cem ritüelinin içeriğine göre (Dar Kurbanı cemi, Muharrem Kurbanı cemi, Abdal Musa Görgü cemi, Musahip Kurbanı cemi) paralellik göstermektedir. (Coşkun Elçi 2009: 195)

Duvazların Başlangıcı, Tanımı, İşlevleri ve Cem Düzeni İçindeki Yerleri

Temel tören niteliğindeki cemlerde okunan duvazların başlangıcı ve ilk duvaz şairi konusundaki bilgilere; Yusuf Ziya Yörükân’ın “Anadolu’da Aleviler ve Tahtacılar” ile Fikret Türkmen’in “Şah İsmail Hatayi’nin Anadolu Alevi- Bektaşiliği ve Alevi-Bektaşî Edebiyatı üzerindeki Etkileri” isimli çalışmasında ulaşılmaktadır. Türkmen (2003:327) şu ana kadar olan bilgilere göre ilk duvaz ve aynı zamanda ilk mirâçnâme yazan şairin Şah Hatayi olduğunu; Hatayi’nin duvazlarının kendisinden sonra gelen şairler için bir örnek teşkil ettiğini ifade etmiştir. Yörükân (1998 : 52-53) ise Çubuk’ta ismini yazmadığı Karginlı seksen yaşındaki bir dede ile görüşmesinden Şah Hatayi’nin mahlasını nasıl aldığını ve ilk duvazını nasıl söylediğini şu şekilde izah etmiştir. “Birgün Şah İsmail, Yezid’in oğlu Sammaz’ın (Halid olacak) türbesine ayak ile vurmuş, hâtiften (gaupten), “hata ettin”, diye bir ses gelmiş. O zaman Şah İsmail aşağıdaki düvazdeh imanı söylemiş:

Yâ Rab hata ettim, Hudâ için bağışla!
 Muhammed Mustafâ için bağışla
 Asıl sofu Cüneyd’in Pîr Haydar oğlu
 Alüyyül’l-Murtazâ için bağışla
 Ali’nin Döldül’ü, Kanber’i bile
 Zülfikar için bağışla
 Haticetü’l –Kübrâ, Fâtımatü’z Zehrâ
 Sülâle-i Âl-i abâ için bağışla,

İmam Hüseyin aşkıyla meydana geldim
 Hüseyin-i Kerbelâ için bağışla.
 Zeynel, Bâkır, Câfer, Mûsâ Kâzım
 Şah İmam-ı Rızâ için bağışla
 Taki, Nakî, Hasan Ali Askerî
 Mehdi-i Sahib-i zaman için bağışla
 Bilirim günahım hadden aşıkdır
 Eşiğinde geda için bağışla
 Tamam oldu Oniki imam nur oldu
 Şah Hataî hata için bağışla.

ve bundan dolayı ismi “Hataî” kalmış. Şah İsmail’in ilk söylediği düvazdeh imam bu imiş. Bundan sonra hatasından dolayı binbir düvazdeh imam söylemiş.”

Düvazdeh, duvazdeh, düvaz, duvaz, duaz, düvazdeh imam, duvazdeh imam, düvazdeh imaman, düvazdeh-i imaman, duvazı imam, düvazimam, duvazimam, oniki imam, oniki imaman vb. şeklinde birçok söyleniş biçimine sahip olan duvazların mevcut durumda kabul görmüş kullanılan biçimi bizim de kullanımımızdan anlaşılacağı üzere “duvaz” ya da “duvazimam” şeklindedir. Farsçada on iki anlamına gelen düvazdehden oluşan duvazı kısaca on iki imamı¹ sırasıyla zikrederek öven, onlar hakkında bilgi veren şiirler şeklinde tanımlamamızın yanı sıra; Bedri Noyan’ın, Fikret Türkmen’in, Nejat Birdoğan’ın, Ahsen Turan ile Filiz Kılıç’ın tanımlamalarını şu şekilde aktarabiliriz: Noyan (2000:107) “içinde on iki imamlar Hazerâtının (Efendilerin) sırasıyla adları geçen şiirlere düvazdeh-i imâmân veya kısaca düvaz adı verilir” şeklinde; Türkmen (2003: 327) ise “Alevi-Bektaşî edebiyatında on iki imamı metheden, onlara duyulan muhabbeti dile getiren şiirler nitelik ve nicelik olarak önemli bir ağırlığa sahiptir. Bu şiirlere kısaca “dûvâzdeh” adı verilir” şeklinde tanımlamıştır. Birdoğan (2006:414), düvaz-imam şeklini kullanarak terimin Alevilere Bektaşîlerden geçtiğini, kırsal kesimde ise on iki imam şeklinde kullanıldığına dikkat çekip; on iki imamı sıra ile ya yakarma ya da anma biçiminde anan şiirler şeklinde tanımlamıştır. Turan ile Kılıç (1999:357) düvazların edebi yönünü inceledikleri “Türk Edebiyatında Duvazdehler” başlıklı çalışmalarında “On İki İmam için övgü mahiyetinde çeşitli şiirler yazılır. Bu şiirlere On İki İmam, duvaz, duvazdeh, duvazdeh imam, duvaz-ı imam ve eimme-i isna a şeriyeye isimleri verilir” şeklinde bir tanım getirmişlerdir.

Batıda kültürel antropologlar ile etnomüzikologların halk şarkılarını bağlamlarıyla birlikte açıklama ve yorumlama çabası içinde olduklarını ve müzikâl incelemenin önemini ifade eden Özdemir (2005:251-252) Charles Seeger ile Alan Lomax’ın çalışmalarından yola çıkan William Ferris’ten halk şarkılarının işlevlerini şu şekilde çerçevelemiştir: Halk şarkılarının başlıca işlevi, kazanılan özelliklerin korunması olarak tanımlanan kültürü kuşaktan kuşağa taşımaktır; sürekli bir değişim içinde olan müzik geleneğini, yaşantılar sonucu elde edilen bilgi ve deneyimlerin yeni kuşaklar tarafından tanınmasını ve kabul edilmesini sağlamakta olup; bireyin hem bilinç hem bilinçaltı düzeyde kendi kültürünün kökleriyle temasını kurarak kültürel unsurları koruyan bir form/ürün olarak işlev

görmektedir; halk şarkısı hem içerik hem uslubuyla bir topluluğun geçmiş ve bugünkü durumunu yansıtır; halk şarkısı söylemenin tavır ve içerik bakımından onu yaratan kültürün kalıplarıyla bir bütün oluşturmaktadır. Bu noktada Alevi-Bektâşi kültürünü yansıtmada aracı ve etkin olan duvazlar bu kültürün dinamiklerini kuşaktan kuşağa aktararak yeni kuşaklar tarafından tanınmasını ve kabul edilmesini sağlamıştır; bireyin bilinç ve bilinçaltı düzeyde kendi kökleriyle temasını kurma noktasında kültürel unsurları koruyan duvazlar metinsel ve ezgisel yönü ile topluluğun geçmiş ve bugünkü durumuna tercüman olmaktadır.

Duvazların cem düzeni içindeki yerlerini belirlemek amacıyla alan araştırmalarından elde ettiğimiz bilgiler ışığında dört noktadaki cem düzeni ve bu düzen içinde duvazların yerlerini aktarmaya çalışalım.

Urfa / Kısas, Gaziantep, Adıyaman ve Kahramanmaraş cemlerinde zâkirlik ve aynı zamanda babalık yapan Âşık Dertli Divânî'nin verdiği bilgiler ışığında genel bir akış içerisinde cem düzeni şu şekildedir:

1. On iki hizmet başlamadan ceme giremeyen olursa bu bölümden nasibini alması amacıyla gözcü ceme katılanları toplayıp dikkatlerini sağladıktan sonra zakirler tarafından üç deyiş bir duvazı imam okunur. Müşküller ortaya konarak sorunlar çözülür.

2. Gözcü sağ başta olmak üzere on iki hizmet sahibi ya da tek başına gözcü dededen on iki hizmet duasını alırlar.

3. Süpürge hizmeti yerine getirilir.

4. Gönül abdestini temsil eden ibrikarlık hizmeti yerine getirilir.

5. İmam Hüseyin'in makamını temsil eden post hizmeti yerine getirilir.

6. Çerağ (Delil) hizmeti yerine getirilir. Zâkirler delille ilgili genellikle Hatayî'ye ait üç duvaz okurlar. Delil dâvazlarında bacılar ayakta durmaktadır.

7. Gülbenkten sonra gözcünün müdahalesi ile meydan açılır; muhabbet yapılır.

8. Zâkir üç deyiş bir duvaz okur; zaman elverirse üç deyiş bir duvaz daha okunur.

Dede gülbenkini okur.

9. Miraçlama ve bitiminde yedirme bölümünde semah okunur (Kırklar şerbeti içtiler); üç semah dönülür ki buna üçleme denir. Semahçılar dize geldiği esnada tevhid okunur.

10. Dedenin gülbenkiyle sakka suyu gelir.

11. Sofra hizmeti yapılır.

12. Gözcü ya tek başına ya da on iki hizmet sahibi topluca duasını alır. Oturan duran duasından sonra cem birlenir.²

Urfa/ Kısas, Adıyaman, Gaziantep, Kahraman Maraş süreğinde üç deyiş bir duvaz ve arkasından dedenin gülbankı bir bütün oluşturmakta olup cem içerisinde en az üç kez, üç deyiş bir duvaz şeklinde kendini göstermektedir.

Ordu/Gürgentepe Güvenç Abdal ocağı ceminin düzeni şu şekildedir:

1. Kurban tekbirlenir; zakir tarafından kurbanla ilgili biri Şah Hatayî'den olmak üzere bir ya da üç duvaz okunur.

2. Akşam duasına başlanır. Gözcü ve süpürge hizmetini yapan meydan bacısı meydana gelir; üç kez yeri süpürerek dededen duasını alır; toplar ve dara durur; postu gözcü ile birlikte sererler. Dede iki duvaz okur.

3. Kur'an okunur; sonra cem üyeleri ayağa kalkar ve hayır istek duası yapılır, yemek yenilir.

4. Dede ile gözcünün konuşmalarından sonra akşam duasında okunan ilk duvaz (Tögbeistiğfar) tekrar okunur.

5. Saka suyu hizmeti yapılır ve tevhid okunur.

6. İkinci tevhid okunur; dedenin duasından sonra üç duvaz okunur.

7. Dedenin duasından sonra miraçlama ve Kırklar semahı okunur.

8. İki miraçlama okunur; ikinci miraçlamanın bitiminde " o şerbetten biri içti mest oldu kendisinden geçti" dizeleri ile başlayan Kırklar semahı dönülür. Dede gözcüye ve meydan bacısına duasını verir; arkasından oturan duran duasını yaparak cemin sona erdiğini söyler.³

Görüldüğü üzere cem akışı içinde farklı bölümlerde ortalama sekiz duvaz okunmaktadır.

06.05.2009 tarihinde izleyip kayıt altına aldığımız Bulgaristan/Razgrad/Kubrat'a bağlı Ceferler (Sevar) köyü Hıdırellez ceminin düzeni şu şekildedir:

1. Cem üyeleri babanın önünde yere secde edip arkasından babayla görüşme yaparlar ve babadan dua alırlar.

2. Bu kez erkekler sırasında ilk kişiden başlayarak cem üyeleri birbirleri ile görüşürler.

3. Çerağcı hizmetini yapar ve duasını alır.

4. Sakkacı yere secde ederek duasını eder; sonra da babadan duasını alır.

5. Erkân tutularak görgü yapılır.

6. Çerağ yanarken getirilen içecekler aynı kaptan toplanarak üç kez dem üleştirilir. Bacılar erkeklere doluya gider. Doluya giderken zâkir ve topluluk üyeleri ya solo ya da topluca nefes, duvaz okurlar.

7. Sofra hizmetinden sonra semah dönülür.

8. Bütün hizmet sahipleri babadan duasını aldıktan sonra gözcü, cem kardeşlere görgülerinin olup olmayacağını tekrar sorarak babadan duasını alır.⁴

Akıştan anlaşılacağı üzere doluya gidilirken okunan duvazların sayısında herhangi bir belirginlik yoktur.

Ankara/Çubuk-Çankırı/Şabanözü merkezli ocakları⁵ temsilen 04.04.2007 tarihinde katıldığımız Çankırı/Şabanözü-Kutluşar köyünde izleyip kayıt altına aldığımız Abdal Musa ceminin düzeni şu şekildedir.⁶

a. Cem'e hazırlık:

1. Cem'e gelmeden gusül abdestinin alınması ve cem yapılacak evin kapısında Bakara suresi 58. ayeti ya da Araf suresi 161. ayetinin okunması.

2. Eşiğe niyaz, pazuvantın omzuna niyaz.
3. Dedenin Kırklar Meydanı'na gelerek niyâz alıp postunu selamlaması, kemerbestini beline bağlaması.
4. Tarikat namazının kılınması
5. Dedenin sefalanması
6. Dedenin açış (akşam) gülbankı.
7. Kahve ya da çay içme, sohbet eylemi.

b. Cem'in başlaması

8. Hizmet sahiplerinin dara durarak dua alması
9. Post âşığının Şah Hatayî'den on iki hizmet nefesini okuması.
10. Gözcünün cemin içeriği hakkında bilgi vermesi.
11. Bütün canların birbirleriyle görüşmesi (Küsülü kalmamak için)
12. Kur'an okunması (Dede ya da canlardan bir kişi tarafından Bakara 37-38, Âl-i İmrân 103, Mâide 55-56, En'am 71, Tevbe 7, Kıyamet 14-15, Ahzab 46, Tahrir 8, Nisâ 26, Âraf 23).
13. Dedenin istiğfar gülbankı
14. Görgü aşaması (Âl-i İmrân 103, Tahrir 8, Âl-i İmrân 29, Fâtır 18, İsrâ 13-14; Seccadeci; Müsahipli canların seccadeye gelmesi; İstigfar ayetinin okunması; görgünün yapılması; Dedenin fetih suresi 10. ayeti okuması; Dedenin tecellâ duasını okuması; carcının hizmeti)
15. Cem birleme hizmeti
16. Carcı hizmeti
17. Sır suyu hizmeti
18. Çerağcı hizmeti
19. Âşıkların çerağla ilgili üç duvaz okuması
20. Kurban hizmeti
 - a. Kurban sahiplerinin görümü
 - b. Kurban rehberinin gülbanklanması
 - c. Kurban dualama.
21. Âşıkların kurbanla ilgili üç duvaz okuması
- d. Kurbanlı hizmeti
22. Akşam yemeğinin verilmesi
23. Kurbanın meydana gelmesi
24. Lokmacı (Kara kazan hizmeti)
25. Âşıkların kara kazanla ilgili üç duvaz okuması
26. Erkândan geçme hizmeti
27. Âşıkların erkânla ilgili iki nefes, bir duvaz okuması
28. Yüreğin dualanması.
29. Nazniyâz hizmeti

30. Âşıkların nazniyâzla ilgili duvaz okuması
31. Dem hizmeti
32. Yürek lokması hizmeti
33. Dedenin lokmayı kontrol etmesi.
34. Yürek hakkının verilmesi
35. Âşıkların yürekle ilgili üç duvaz okuması
36. Âşıkların Hizmet Bölümü
 - a. Miraçlama (son beş dördlüğünde semah)
 - b. Tevhidler
 - c. Turnalar semahı
 - d. Kerbela semahı
37. Sakka suyu hizmeti
38. Âşıkların sakka ile ilgili üç duvaz okuması
39. Sofra hizmeti
40. El suyu hizmeti
41. Kur'an okunması
42. Sofra hizmeti
43. Hizmet sahiplerinin dua alması
44. Eksik, noksan duası
45. Oturan duası
46. Cemin sona ermesi
47. Cem yapılan yerin temizlenmesi.

Verilen sıralamadan yedi kez, bir hizmetten diğerine geçişte üçer kez duvaz okunmaktadır; diğer bir deyişle erkân geçişlerinde üç duvaz okuma geleneği hakimdir.

Duvazların Müzikal Analizi

Alanda kaynak kişilerle yaptığımız görüşmelerden tespit ettiğimiz kırk altı duvazdan temsili olarak seçtiğimiz ve notalarını ekte sunduğumuz on dört duvazın müzikâl analizini aktaralım.

1. İlâhi Mustafa Murteza Hakkı
 - a. Yöresi: Urfa/Kıyas
 - b. Kimden Alındığı: Dertli Divanı
 - c. Derleyen: Armağan COŞKUN ELÇİ

d. Ölçü Sayısı: 7/8, 8/8

e. Dizisi:

f. Karar Sesi: La

g. Biçim:

Eser iki bölümden oluşmaktadır. Bu bölümlerin ayrımını motifsel bir farklılık değil, ölçü sayısındaki değişim oluşturmaktadır. 7/8'lik başlayan eser do notasını merkez alan bir cümleyle başlamaktadır. Bu cümlede do sesinin merkeziliğini adeta pekiştirmek için si doğal bir şekilde kullanılmaktadır.

İlerleyen ölçülerde do notası üzerinde oluşturulan merkezilik duyumu, kısa bir süreliğine

İkinci bölümünde eser, 8/8'lik ölçü sayısına dönmektedir. Bu bölümde de do sesinin, ilk bölümdeki motifsel duyumu anımsatacak bir şekilde, yine merkezi bir konumda kullanıldığı görülmektedir. Do sesinin vurgulanmasıyla oluşan tekdüzelik, sol sesine ani bir çıkış ile bozulmakta, ardından -yine ilk bölümdeki gibi- inici bir seyirle la sesinde bir tam kalış gelmektedir.

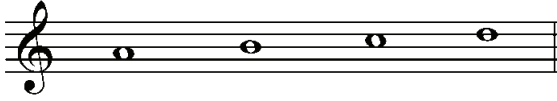

Bu tam kalışı yeni bir motifsel fikir izlemektedir. İki ölçüden oluşan bu yeni fikir, eserin tümünde olduğu gibi, do sesinin re, si natürel, mi bemol gibi yanaşık sesler üzerinden vurgulanmasından ve bir anda si üzerinde yapılan yarım kalışlardan oluşmaktadır.

2. Ali'm Hasan Hüseyin

- a. Yöre: Urfa/Kısa
- b. Kimden Alındığı: Dertli Divani
- c. Derleyen: Armağan COŞKUN ELÇİ
- d. Ölçü Sayısı: 8/8
- e. Dizisi:

f. Karar Sesi: La

g. Biçim:

h. Eser artarda getirilen iki ölçülük bir ezgiden oluşmaktadır. Bu ölçülerin ilkinde sözler bulunup sonraki tekrarlarında ses ve ritim olarak ufak değişikliklere uğramaktadır. İkinci ölçü ise yalnız saz tarafından seslendirilmekte ve sonunda gelen “hü” hecesiyle bitmektedir. Bu ölçü tekrarlarında değişmemektedir.

Eser, yalnız la notasından oluşan serbest ölçü içerisinde yazılmış bir bölümle bitmektedir.

3. Medet Allah Ya Muhammed Ya Ali

- a. Yöre:Urfa/Kısa
- b. Kimden Alındığı: Dertli Divani
- c. Derleyen: Armağan COŞKUN ELÇİ
- d. Ölçü Sayısı: 8/8
- e. Karar Sesi: Do
- f. Dizisi:

g. Biçim:

Eserin temelini oluşturan motifsel yapı, mi notasından başlayıp fa notası üzerinden sıralı bir inici seyirle do notasında karar bulan iki ölçüden meydana gelmektedir.

İlk ölçü her tekrarda ses ve ritmik olarak değişikliklere uğrarken ikinci ölçü aynı kalmaktadır. İlk ölçüdeki ezgiyle sözler söylenirken ikinci ölçünün sonundaki do notasıyla yalnız "hü" hecesi söylenmektedir. İzleyen ölçülerde ikinci ölçünün genişletilerek tek başına yeni bir motifsel yapı olarak sergilendiği görülmektedir.

Bu bölümü serbest ölçü içerisinde fa ve mi seslerinin artarda getirilmesinden oluşan kısa bir ezgi izlemektedir. Eserin sonunda baştaki motifsel yapının biraz daha farklılaştırılmış çeşitlemelerini içeren bir bölüm gelmektedir.

4. Medet Allahım

- a. Yöresi: Ordu/Gürgentepe
- b. Kimden Alındığı: Âşık Cemal
- c. Derleyen: Armağan COŞKUN ELÇİ
- d. Ölçü Sayısı: 2/4
- e. Dizisi:

f. Karar Sesi: La

g. Biçim:

Eser, çalgı ile sergilenen altı ölçülük bir cümle ile açılmaktadır. Bu cümle şu şekildedir:

Eserin devamında bu cümlelerin –özellikle ilk dört ölçüsünün- sürekli olarak farklı ritimler ve yavaşık sesler aracılığıyla çeşitlendirilerek işlendiği görülebilir. Bu çeşitlemede, çoğu zaman ana cümlelerin birbir izlenmediği, bir anlamda, onu andıran bir duyumun kullanıldığı söylenebilir. Söz gelimi, sözün girdiği ilk bölümde dört ölçülük ana cümle adeta genişletilerek beş ölçülük bir yapıya dönüştürülmüş, ancak yine de duyum olarak ana cümlelerin havasını verebilmiştir. Bu noktada, eserin genelinde egemen olan motif duyumunda bıraktığı izlenimden yola çıkarak şu şekilde gösterilebilir:

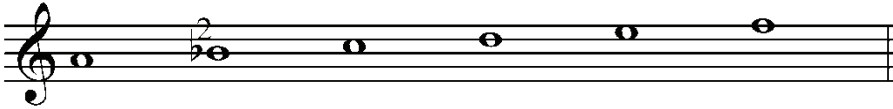
Bu motifin işlenmesi ile oluşan eser, çoğu zaman ikinci ölçüdeki sol notası yerine si bemol 2 ve re notasında yapılan ve artarda getirilen yarım kalışlarla renklendirilmektedir. Bu motife karşı çıkış, eserin ortasında tizlerden başlayan şu motifle olmaktadır:

Bu motifle yaratılan gerginlik ardından getirilen ana motifle çözülmekte ve eser olağan seyrine devam etmektedir.

5. Kudret Kandilinde

- Yöre: Bulgaristan/Razgrad/Kubrat- Ceferler (Sevar)
- Kimden Alındığı: Kemal ESE CAFER
- Derleyen: Armağan COŞKUN ELÇİ
- Ölçü Sayısı: 6/8
- Dizisi:

- Karar Sesi: La
- Biçim:

Eser, dörder ölçülük iki cümleden oluşmaktadır. İlk cümle, do sesinden başlayan ve si bemol 2 üzerinde yarım kalışla sonlanan şu iki ölçülük motifin tekrarıyla oluşturulmuştur.

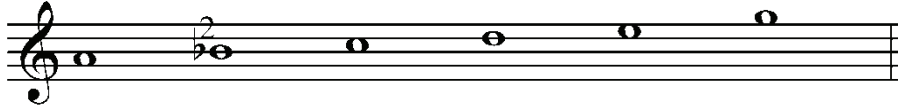

İkinci cümle ise tüm eserde gerginlik noktasını oluşturan şu yeni motifle başlamaktadır. Bunu la notası üzerinde yapılan uzun bir tam kalış izlemektedir.

6. Medet Ey Allahım Medet

- Yöre: Bulgaristan / Razgrad-Alvanlar (Yablonava)
- Kimden Alındığı: Yusuf ALIĞAOĞLU
- Derleyen: Armağan COŞKUN ELÇİ
- Ölçü Sayısı: 12/8
- Dizisi:

- Karar Sesi: La
- Biçim:

Sözlerindeki tekrara dayalı yapının ezgiye de aynı şekilde yansıdığı eser, üç ölçülük iki cümleden oluşmaktadır. Do sesinden başlayıp mi üzerinden sol sesine yükselen ve tekrar mi üzerinden inici bir seyirle la sesinden uzun bir karara varan ilk cümle şu şekildedir:

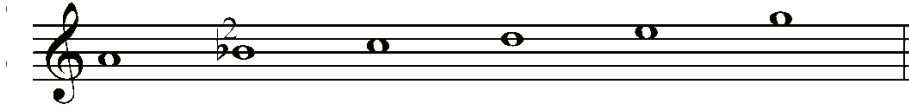

Sol notasıyla başlayan ve böylelikle ilk cümleyle duyguda –bir anlamda- karşıtlık hissi veren ikinci cümle, sıklıkla si bemol 2 sesinin duyurulmasıyla oluşan yarım kalış etkisinin la sesinde yapılan uzun bir kararlar kırımasıyla bitmektedir.

7. Şah-ı Merdan Ali'dir

- a. Yöre: Bulgaristan/Razgrad/Kubrat-Ceferler (Sevar)
- b. Kimden Alındığı: Kemal Ese CAFER
- c. Derleyen: Armağan COŞKUN ELÇİ

f. Karar Sesi: La

g. Biçim:

Eser, iki cümleden oluşmaktadır. Bu iki cümle, şu üç ölçünün çok ufak değişikliklere uğramış veya olağan hallerinin tekrar edilmesiyle oluşturulmuştur.

Bir önceki eserde olduğu gibi sözlerdeki cümle boyutundaki tekrarların ezgiye de aynı şekilde aktarıldığı görülmektedir.

8. Allah'ın İndinde

- a. Yöre: Ankara/Çubuk-Susuz
- b. Kimden Alındığı: Battal DALKILIÇ
- c. Derleyen: Armağan COŞKUN ELÇİ
- d. Ölçü Sayısı: 7/8, 5/8, 16/8, 10/8
- e. Dizisi:

f. Karar Sesi: Do

g. Biçim:

Farklı ölçü sayılarının artarda kullanıldığı eser incelendiğinde, biçimsel temelin re ve si bemol 2 ile oluşturulan gerginliğin do sesi üzerinde çözülmesiyle meydana getirildiği görülmektedir. Bu durum eser içindeki şu iki ölçü ile örneklendirilebilir:

Bunun yanında, özellikle re sesi etrafında gelişen ezgisel rota mi bemol fa diyez sesleri kullanılarak çeşitlendirildiği ve duyumda oluşabilecek tekdüzeliğin önüne bu şekilde geçildiği söylenebilir.

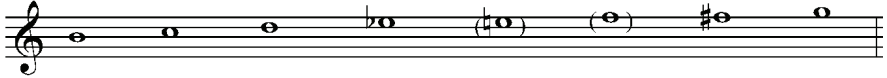
Eserin orta kısmında, mi ve fa natürel seslerinden meydana gelmiş kısa bir gelişme bölümü yer almaktadır. Bu yeni ezgisel fikir 7/8 ve 10/8'lik iki ayrı ölçüde sergilenmektedir.

Eser, baştaki bölüme geri dönüşle devam ederek do notası üzerinde sonlanmaktadır.

9. Evvel Hak Muhammed

- a. Yöre: Ankara/Çubuk-Susuz
- b. Kimden Alındığı: Battal Dalkılıç
- c. Derleyen: Armağan COŞKUN ELÇİ

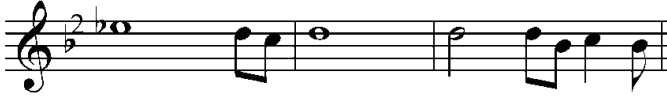

- f. Karar Sesi: Si
- g. Biçim:

Birçok farklı ölçü sayısının bir arada kullanıldığı eserde, biçim açısından temel yapıyı her biri farklı ölçü sayısında yazılmış üç ölçü oluşturduğu görülmektedir. Bu üç ölçü eserin başında ilk sergilendikleri haliyle şöyledir:

Bu ölçülerden ilki si ve sol arasındaki seslerden oluşan ezgisel çeşitlenmelerle sık bir biçimde değişikliklere uğramaktadır. Bunun yanında, kimi zaman ölçü sayısı 10/8'likten 11/8'liğe dönmektedir. Buna göre, bu üç ölçü şu şekilde özetlenebilir:

Eserin orta kısmında, natürel olmak üzere, mi ve fa seslerinden oluşan “gelişme” olarak adlandırılabilir kısa bir bölüm bulunmaktadır. Bunu, baştaki bölümü benzer bir bölüm izlemekte ve eser bu şekilde sonlanmaktadır.

10. Allah Bir Muhammed Ali Aşkına

- Yöre: Çankırı/Şabanözü-Çapar
- Kimden Alındığı: Aşur Uygur
- Derleyen: Armağan COŞKUN ELÇİ
- Ölçü Sayısı: 7/8, Serbest
- Dizisi:

- Karar Sesi: La
- Biçim:

Eser biçim açısından incelendiğinde, iki ölçüden oluşan bir ezgi kalıbının çok ufak değişikliklerle sürekli tekrar edildiği görülebilir. Re notasının vurgulandığı ilk ölçüyü, do notası üzerinde yapılan çözümlenmeyle ikinci ölçü izlemektedir. Bu ölçüler şu şekilde gösterilebilir:

Bu tekrarların ardından, üç ölçümlük bir bölümü kapsayacak biçimde, fa diyez üzerinden sol sesine çıkış yapılmakta ve yeniden ilk baştaki iki ölçümlük ezgi kalıbına geri dönmektedir. Eserin sonunda, serbest ölçü içerisinde olmak üzere, si bemol 2 notası kullanılarak la sesinde yapılacak karara hazırlık yapılmakta ve bu notada eser sonlandırılmaktadır.

11. Müminin Ervahı Ezelden Kaldı

- Yöre: Çankırı/Şabanözü-Çapar
- Kimden Alındığı: Aşur Uygur
- Derleyen: Armağan COŞKUN ELÇİ
- Ölçü Sayısı: 7/8
- Dizisi:

f. Karar Sesi: Si

g. Biçim:

Basit bir biçimsel yapıya sahip olan eser, dört ölçümlük bir cümlelerin tekrarından oluşmaktadır. Buna göre re sesi etrafında gelişen gergin duyum do ve si üzerinden gerçekleştirilen yarım kalışla çözümlenmektedir.

12. Dünyadan Vefat Ettiğim Zaman

a. Yöre: Çankırı/Şabanözü-Çapar

b. Kimden Alındığı: Aşur Uygur

c. Derleyen: Armağan COŞKUN ELÇİ

d. Ölçü Sayısı: 7/8

e. Dizisi:

f. Karar Sesi: Do

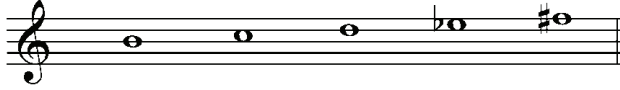
g. Biçim:

Dört ölçümlük bir cümleden oluşan eserde, re ve mi bemol sesi ile oluşturulan gergin duyum cümle sonunda do sesi üzerinde çözümlenmektedir.

13. Zeynel Abidin Ezgisi (Kerbelâ Ezgisi)⁷

- a. Yöre: Çankırı/Şabanözü-Kutluşar
- b. Kimden Alındığı: Süleyman İMAMOĞLU
- c. Derleyen: Armağan COŞKUN ELÇİ
- d. Ölçü Sayısı: 7/8
- e. Karar Sesi: Si
- f. Dizisi:

- g. Biçim:

Oldukça basit bir yapıya sahip olan eser, re notasının tekrarıyla oluşan dört ölçüklük bir cümlelerin si bemol 2 üzerinde yapılan yarım bir kalışla bitirilmesi ve böylelikle süregelen bir döngü duyumunun ortaya çıkması esasına dayanmaktadır.

14. Kerem Duvaz Ezgisi⁸

- a. Yöre: Çankırı/Şabanözü-Çapar
- b. Kimden Alındığı: Süleyman İMAMOĞLU
- c. Derleyen: Armağan COŞKUN ELÇİ
- d. Ölçü Sayısı: 7/8
- e. Karar Sesi: Do
- f. Dizisi:

- g. Biçim:

Eser yalnız şu iki ölçünün artarda tekrar edilmesinden oluşmaktadır.

Buna göre, re ve si bemol 2 ile ortaya çıkan gerginlik duyumunun, do sesi üzerinde çözümlenerek eserin biçimsel yapısının oluştuğu söylenebilir.

Yukarıdaki analizlerden yola çıkarak düvazların müzikal özelliklerine ilişkin genel bir değerlendirme yapılmak istenirse, şu noktaların öne çıktığı söylenebilir:

1. Eserler, 3'lü ile 8'li arasında değişen farklı ses aralıkları içerisinde gelişmektedir. Bu ses aralıkları içinde olmak üzere, eserlerin biçimsel temelini oluşturan motifsel yapılarının, çoğunlukla, 3'lü ve 4'lü aralıklar içerisinde geliştiği görülmektedir.

2. Eserler, biçim açısından oldukça sade bir yapıya sahip olup 2 ila 4 ölçülük bir motifsel yapının ses -yanaşık seslerle- ve ritim üzerinde gerçekleştirilen ufak değişikliklerle çeşitlendirilmesinden ve bu çeşitlemelerin yinelenmesinden oluşmaktadır. Bazı eserlerde, bu yinelenmeleri 2 ila 3 ölçülük, genellikle 2'li bir aralık içerisinde, kısa bir *gelişme* bölümü izlemekte ve tekrar ana motifsel yapıya geri dönüş yapıldığı görülmektedir.

3. Eserler ezgisel kurgu açısından incelenecek olursa, 2 ölçülük motifsel yapıların bulunduğu eserlerde ilk ölçüde gerginlik, ikinci ölçüde çözülme duyumunun getirilmesinin sıklıkla başvurulan bir yöntem olduğu görülmektedir. Bunun yanında, ana bir motifsel yapının çeşitlendirilmesinden ve bu çeşitlemelerin yinelenmesinden oluşan eserlerde cümle sonlarına getirilen yarım kalışların ezgisel kurgunun temelini oluşturmaktadır.

4. Ezgisel ve biçimsel açıdan oldukça sade bir görünüm sergileyen eserlerde, aliterasyonlara (ana dizi dışında ses kullanımı) pek sık yer verilmemektedir. Var olan aliterasyonların, genellikle, eserlerin orta bölümünde yer alan *gelişme* bölümlerinde yer aldığı görülmektedir.

5. Eserlerde çok farklı ölçü sayıları kullanılmaktadır. Eser içinde ölçü sayısı değişikliği çok sık rastlanan bir durum olarak görülmektedir. Bu değişiklik, özellikle, eser içinde biçimsel bir değişikliklikle birlikte gerçekleşmektedir.

6. Eserlerde ölçü sayısı açısından sık rastlanan diğer bir durum ise serbest ölçünün kullanımınıdır. Serbest ölçü eserin gelişme olarak adlandırılabilir orta kısmında ya da eserin son kesiminde kullanılmaktadır.

Sonuç

Sonuç itibarıyla Batı'da kültürel antropologlar ile etnomüzikologların halk şarkılarını kendi kültür bağlamları içinde ve ayrıca müzikal açıdan incelenmeleri gerektiğinden hareketle icrâ ortamlarında ve müzikal anlamda incelediğimiz düvazlar; Türk edebiyatında ve geleneksel Türk halk müziği ile Tasavvufî Türk halk müziği dairesi içinde önemli bir yere sahiptir. Anadolu'dan Balkanlar'a kadar uzanan bir çizgide yaşamış ve yaşamakta olan düvazlar, çalışmamızdan da anlaşılacağı üzere Alevilikte "yol bir süre bin bir" deyişine paralel bir şekilde ocaklara, yörelere ve süreklere göre çeşitlilik ve zenginlik göstermektedir. Çalışmamızda dört ayrı noktada tespit ettiğimiz ortak yönlerin en önemlisi üç düvazın arka arkaya ara verilmeden bütün bir şekilde okunması ve bunlardan birinin mutlaka Şah Hatayi'ye ait olmasıdır. İkinci bir ortak yön çalışılan dört noktadaki aşkların enstrüman

olarak bağlama kullanmasıdır; bunun paralelinde enstrümandaki düzen noktasında bir kısmı bağlama düzeni kullanırken bir kısmı da bozuk düzen kullanmıştır.⁹ Üçüncü bir ortak yön ise eş metin (varyant) ve benzer metin (versiyon) mahiyetinde olan duvaz sözlerinin yörenin karakterize edilmiş duvaz ezgilerine döşenebilmesidir. Farklılık bakımından dört noktada yapılan çalışmadaki duvazların cemin düzeni içinde farklı bölümlerde yer almalarıdır. Bu yönden Ankara/Çubuk –Çankırı/Şabanözü merkezli ocaklara ait duvazlar diğer üç noktaya nazaran zenginlik göstermektedir; şöyleki Ankara/Çubuk-Çankırı/Şabanözü merkezli ocakların cemlerinde bir hizmetten diğerine geçişte hizmetle ilgili biri Şah Hatayi'den olmak üzere üç duvaz okuma geleneği hakimdir ve sayıca diğer çalışılan üç noktadan fazladır. Ayrıca Bulgaristan/Deliorman cemlerinde dem üleştirip doluya gidilirken nefes ve duvaz okunmasının yanında Ankara/Çubuk-Çankırı/Şabanözü merkezli ocakların musahip ceminde dolu götürülürken duvaz okunmamaktadır. Tüm bu farklılıklar ve benzerlikler ocakların ve sürelerin zengin bir ritüel dünyasına sahip olduğunu göstermektedir. Müzikâl bir çerçevede bakacak olursak duvazlardaki yaratıcılık sade tekniklerle yapılmıştır; sözgelimi, sade bir form; sade bir ezgisel kurgu. Eserlerdeki müzikâl renklilik ise çoğu zaman eser içindeki ölçü sayısı değişimi, kısa gelişme bölümleri ve eserin serbest ölçüde bitmesi şeklinde kendini göstermiştir. Müziğin yanında sözlerin Alevilik inanç sisteminde önemli bir yere sahip olan “On İki İmamlar” içeriğinde ve dinî olması sebebiyle duvazların ezgi karakteri ağır başlı, vakurlu; aynı zamanda yörelerinin uslu, tavır ve ağır yapılarını içeren mahalli bir karakter olarak karşımıza çıkmaktadır; bu noktada söz içeriğinin yanında müzik yardımcı araç olarak yer almıştır.

Sonnotlar

¹ On İki İmamlar'ın isimleri sırasıyla şu şekildedir: İmam Ali, İmam Hasan, İmam Hüseyin, İmam Zeynel Abidin, İmam Muhammed Bakır, İmam Cafer Sadık, İmam Musa Kazım, İmam Ali Rıza, İmam Muhammed Taki, İmam Ali Naki, İmam Hasan Askeri, İmam Mehdi.

² 24.11.2010 tarihli Âşık Dertli Divânî ile Ankara/Tandoğan'daki yapılan görüşmeden alınmıştır.

³ 27.07.2010 tarihli Ordu/Gürgentepe Güvenç Abdal ocağında izlenip kayda alınmıştır.

⁴ Bulgaristan/Razgrad/Kubrat-Ceferler (Sevar) köyü Hıdırellez cemi hakkında geniş bilgi için bakınız: COŞKUN ELÇİ, Armağan (2010), Bulgaristan/Deliorman Aleviliğinde Kırklar Bayramı (Nevruz) ve Hıdırellez Cemi, Milli Folklor 86, s.58-74, Ankara: Geleneksel yayınları.

⁵ Ankara/Çubuk-Çankırı/Şabanözü merkezli ocaklar tespitlerimize göre Şah Kalender Veli, Hacı Turabi Veli, Cibali Sultan, Hacı Muradı Veli ve Mehemed Abdal olmak üzere beş ocaktan oluşmaktadır.

⁶ Çankırı/Şabanözü-Kutluşar köyü Abdal Musa cemi hakkında bakınız: COŞKUN ELÇİ, Armağan (2007) “Cemde Âşık ve Müzik” Yaşayan Âşık Sanatı Sempozyumu (yayımlanmamış) 29-30 Kasım, Ankara.

⁷ Bu ezgi Âşık Süleyman İmamoğlu tarafından sözsüz duvaz ezgisi olarak verilmiştir.

⁸ Bu ezgi Âşık Süleyman İmamoğlu tarafından sözsüz duvaz ezgisi olarak verilmiştir.

⁹ Âşık Aşur (Uygur), Âşık Battal (Dalkılıç), Âşık Dertli Divânî bağlama düzeni kullanırken; Âşık Cemal (Öztürk), Âşık Kemal Ese Cafer, Âşık Süleyman (İmamoğlu), Âşık Yusuf (Aliagaoglu) bozuk düzen kullanmışlardır.

Kaynakça

- BİRDOĞAN, Nejat (2006); *Anadolu'nun Gizli Kültürü Alevilik*, Hamburg
- CLARKE, L. Gloria (2002); "Alevi Kültürel Kimliğinde Müziğin Rolü", *Toplumbilim 12*, İstanbul: Bağlam yayıncılık
- COŞKUN ELÇİ, Armağan, (2007); "Cemde Âşık ve Müzik", *Yaşayan Âşık Sanatı Sempozyumu Bildirileri (yayımlanmamış)* 29-30 Kasım, Ankara
- COŞKUN ELÇİ, Armağan, (2009); "Hacı Bektâş Veli'nin Işığında Yaşayan Bir İnsan Hazinesi: Âşık Aşur Uygur", *III. Uluslar arası Türk Kültürü ve Hacı Bektâş Veli Sempozyumu Bildirileri*, 30-31 Ekim, Üsküp
- COŞKUN ELÇİ, Armağan, (2010); "Bulgaristan/Deliorman Aleviliğinde Kırklar Bayramı (Nevruz) ve Hidrellez" *Milli Folklor*, S.86, Ankara: Geleneksel yayınları
- DEVE LİOĞLU, Ferit (2000); *Osmanlıca-Türkçe Lügat*, Ankara
- EROL, Ayhan (2007); "Alevi-Bektâşi Müziğindeki Çeşitliliği İncelemek", *2. Uluslar arası Türk Kültür Evreninde Alevilik ve Bektaşilik Bilgi Şöleni*, 17-19 Kasım, Ankara
- NOYAN, Bedri (2000); *Bütün Yönleriyle Bektaşilik ve Alevilik*, Ankara: Ardıc yayınları
- ÖZDEMİR, Nebi (2005); *Türk Eğlence Kültürü*, Ankara: Akçağ yayınları
- TURAN Ahsen, KILIÇ Filiz (1999); "Türk Edebiyatında Duvazdehler", *I. Uluslar arası Türk Kültürü ve Hacı Bektâş Veli Sempozyumu*, Ankara
- TÜRKMEN, Fikret (2003); "Şah İsmail Hatayî'nin Anadolu Alevi Bektaşiliği ve Alevi-Bektâşi Edebiyatı üzerindeki Etkileri", *II. Uluslar arası Şah Hatai (Şah İsmail) Sempozyumu Bildirileri*, Ankara
- YÖRÜKAN, Yusuf Ziya (1998); *Anadolu'da Aleviler ve Tahtacılar*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları

Kaynak Kişiler

- Âşık Aşur (Aşur Uygur) 1941; Çankırı/Şabanözü- Çapar köyünde 27.06.2009/27.07.2009/23.08.2009/ 05.06.2010 tarihli görüşmeler
- Âşık Battal (Battal Dalkılıç) 1948; Ankara/Çubuk-Susuz'da 05.06.2010/15.11.2010 tarihli görüşmeler
- Âşık Cemal (Cemal Öztürk) 1950; Ordu/Gürgentepe'de 25.07.2010 tarihli görüşme
- Âşık Dertli Divâni (Veli Aykurt) 1962; Ankara/Tandoğan'da 24.11.2010 tarihli görüşme
- Âşık Kemal Ese Câfer 1945; Bulgaristan/Razgrad/Kubrat-Ceferler (Sevar) köyünde 07.05.2009 tarihli görüşme
- Âşık Süleyman (Süleyman İmamoğlu) 1932; Çankırı/Şabanözü-Kutluşar köyünde 05.06.2010 tarihli görüşme
- Âşık Yusuf Aliğaçoğlu 1930; Bulgaristan/Razgrad/Yablanova(Alvanlar) köyünde 09.2010 tarihli görüşme

İzlenen ve Kayda Alınan Cemler

- 18.06.1998 tarihli Ankara/Çubuk- Çıt Avdula Dar Cemi
- 04.04.2007 tarihli Çankırı/Şabanözü-Kutluşar köyü Abdal Musa Cemi
- 06.05.2009 tarihli Bulgaristan/Razgrad/Kubrat-Ceferler (Sevar) köyü Hıdırellez Cemi
- 04.07.2010 tarihli Ordu/Gürgentepe Görgü Cemi

ŞAH-I MERDAN ALİ'DİR

Yöre:..... Bulgaristan / Razgrad / Kubrat /
Cefeler (Sevar) Köyü
Derleyen:.....Armağan ELÇİ
Derleme Tarihi:.....05.05.2009
Kaynak Kişi:.....Kemal ESE CAFER
Notaya Alan:.....Gürbüz GÖZUM

Dört ka - pı i - çin-de bir şe - hir gör - düm____ hü____ hü

3
Mih-ma - nı - mız Şa - hı Mer - dan__ A - li - dir____ hü____ hü

5
A - çıl - mış ka - pı - sı i - çe - ri gir - dim____ hü____ hü

7
Pa - za - rı - mız Şa - hı Mer - dan__ A - li - dir____ hü____ hü

1.
Dört kapı içinde bir şehir gördüm (hü hü)
Mimarımız Şah-ı Merdan Alî'dir (hü hü)
Açılmış kapısı içeri girdim (hü hü)
Pazarımız Şah-ı Merdan Alî'dir (hü hü)

2.
Dört kapıdan mert şah içeri girdim (hü hü)
İmam Hasan, Şah Hüseyin'i gördüm (hü hü)
Şah İmam Zeynefe yüzümü sürdüm (hü hü)
Esrarımız Şah-ı Merdan Alî'dir (hü hü)

3.
Muhammed Bakır'dan Caferî Sadık (hü hü)
Musa, Kâzım, Rıza Kur'an-ı natık (hü hü)
Batm'ım aşiktir, zahirim maşuk (hü hü)
Didarımız Şah-ı Merdan Alî'dir (hü hü)

4.
Taki, Naki, Askerî pir oldu belli (hü hü)
Muhammed Mehdi'yi sevdim ezeli (hü hü)
Kuşandı Zülfikâr, sürdü Dülü'dü (hü hü)
Sırdaşımız Şah-ı Merdan Alî'dir (hü hü)

5.
Genç Abdal'ım sırrı sakla canında (hü hü)
Hâcet kabul olsun Hakk divanında (hü hü)
Haydar-ı Kerrar dedi Ali Şahım da (hü hü)
İkrarımız Şah-ı Merdan Alî'dir (hü hü)

ŞU DÜNYADAN VEFAAT ETTİĞİM ZAMAN

Yöre: ... Çankırı / Şabanözü / Çapar Köyü
 Derleyen:Armağan ELÇİ
 Derleme Tarihi:05.06.2010
 Kaynak Kişi:Aşur UYGUR
 Notaya Alan:Armağan ELÇİ

Dün - ya - dan ve - fa - at et - ti - ği - m za - ma - n

Ye - ti - ş Ya Mu - ham - med__ mür - ve - t Ya A - li

Şu dünyadan vefaattığım zaman
 Yetiş ya Muhammed mürvet ya Ali
 Yuklenip barhanam gittiğim zaman
 Yetiş ya Muhammed mürvet ya Ali

Yaşşığı yamanı seçtiğim zaman
 Ecel serbetini içtiğim zaman
 Dünyadan ahrete göçtüğüm zaman
 Yetiş ya Muhammed mürvet ya Ali

Birgün fğan olur gözler yaşından
 Ayırılır yarımandan eşinden
 Bizi gözetli sırat mizan başından
 Yetiş ya Muhammed mürvet ya Ali

Sensin o sekiz bin alemin nuru
 Nurundan halk oldu cümlenin varı
 Unutma dergâhında biz günahkârı
 Yetiş ya Muhammed mürvet ya Ali

Sana indî cümle Ayet-ül Kur'an
 Habibib dedi sana Hazretü Süphan
 Nice düşkünlere şefaatt kılan
 Yetiş ya Muhammed mürvet ya Ali

Hatice'nin Fatıma'nın nuruna
 Serim kurban olsun Ali yoluna
 On iki imamlar yüzü suyuna
 Yetiş ya Muhammed mürvet ya Ali

Hasan Hüseyin'den umarım imdat
 Zeynel Abidin'in lütfuna mürvet
 Bakır- Cafer'den olsun şefaatt
 Yetiş ya Muhammed mürvet ya Ali

Musa-yı Kâzımın sevgisi canda
 İmam Rıza'nın sırrı irfanda
 Huzuru mahşerde ulu divanda
 Yetiş ya Muhammed mürvet ya Ali

Tâğî, Nâğî, Askerine erince
 Muhammed Mehdî'nin nurun görünce
 Cümle muhibanlar dâra durunca
 Yetiş ya Muhammed mürvet ya Ali

Kul Velî imdat umar pirinden
 Ali'nin sevdisi gitmez serimden
 Ayırmayın bizi Şah katrından
 Yetiş ya Muhammed mürvet ya Ali

Seher vakti idi kalktım uyandı
 Mürvet günahları bağışla sultan
 Medet mürvet pîrim sna sığındım
 Mürvet günahları bağışla sultan

Euzu billahimin eşşeytanıracım dedim
 Bismillahirrahmanirrahim dedim
 Kuhüvallahü ahad dilim devirdim
 Mürvet günahları bağışla sultan

Allahüssamette özümü seçtim
 İmam Hasan dergâhına eriştim
 Lem yelidde Şah Hüseyin'e düştüm
 Mürvet günahları bağışla sultan

Velem yuled İmam Zeynelde bile
 Bakır- Cafer'in ilminden ala
 Musa, Kâzım, Rıza darına dura
 Mürvet günahları bağışla sultan

Velemye küllehu Şah Tağî, Nağî
 Askerî Mehdî'dir bu işin sağı
 Küfüven ahad hatmin tamamı
 Mürvet günahları bağışla sultan

İsmailim bu vird böyle oluptur
 Erenler evliyatlar imadadımız geliptir
 Veladdalın amin tekml buluptur
 Mürvet günahları bağışla sultan

Bari Hüda birliğini seversen
 Habibi Mustafa'ya bağışla bizi
 Evvel farzi Hüda hükümün kıyamet
 Aliyyel Mürtezaya bağışla bizi

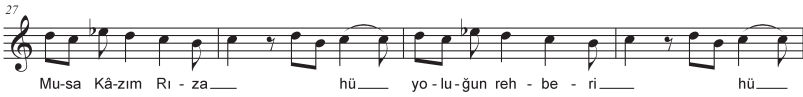
Şu bizim pîrimiz şah evliyat
 İkinci Hasan'dan okunur ayet
 Üçüncü Hüseyin'den olsun şefaatt
 Dördüncü Zeynel'e bağışla bizi

Beşinci Bakır'a darı niyazım
 Altıncı Caferin erkânı lazım
 Yedincisi İmam Musa-yı Kâzım
 Sekizinci İmam Ali Rıza'ya bağışla bizi

Dokuzuncu İmam Muhammed Tağî
 Onuncusu şahım Aliyyel Nağî
 On birinci Hasan el Askerî çeşmim çerağî
 Hatayım Mehdî'ye bağışla bizi

İNSAN-I KÂMİLDEN AYIRMA BİZİ

Yöre:.....Urfa / Merkez / Kısas Köyü
 Derleyen:.....Armağan ELÇİ
 Derleme Tarihi:.....24.11.2010
 Kaynak Kişi:.....Aşık Dertli DİVANİ
 Notaya Alan:.....Armağan EİLÇİ

İNSAN-I KÂMİLDEN AYIRMA BİZİ

31

 Me-det mür-vel Tâ - ki___ hü___ Nâ - ki___ As - kerî___ hü___

35

 İn - sa - nı kâ - mil - den___ hü___ a - yı - ğır - ma bi - zi___ hü___

39

 Sit - ki - ya dün - ya - ya___ ey - le - me___ he - ves___

43

 Sit - ki - ya dün - ya - ya___ hü___

47

 ey - le - me___ he - ves___ hü___ Ruh per - vaz e - der de___ hü___

51

 ka - lı - ır bu ka - fes___ hü___ Ya İ - la - hi ev - vel___ hü___

55

 a - hi - r son ne - fes___ hü___ İn - sa - nı kâ - mil - den___ hü___

59

 a - yı - ğır - ma___ bi - zi___ hü___ hü

ALİ'M HASAN HÜSEYİN

Yöre:.....Urfa / Merkez / Kısas Köyü
 Derleyen:.....Armağan ELÇİ
 Derleme Tarihi:.....24.11.2010
 Kaynak Kişi:.....Aşık Dertli DİVANI
 Notaya Alan:.....Armağan ELÇİ

ALLAH BİR MUHAMMED ALİ AŞKINA

Yöre:....Çankırı / Şabanözü / Çapar Köyü
 Derleyen:.....Armağan ELÇİ
 Derleme Tarihi:.....05.06.2010
 Kaynak Kişi:.....Aşur UYGUR
 Notaya Alan:.....Armağan ELÇİ

ALLAH BİR MUHAMMED ALİ AŞKINA

ALLAH'IN İNİNDE KABUL BULUR

Yöre:.....Ankara / Çubuk / Susuz Köyü
 Derleyen:.....Armağan ELÇİ
 Derleme Tarihi:.....15.11.2010
 Kaynak Kişi:.....Battal DALKILIÇ
 Notaya Alan:.....Armağan ELÇİ

SAZ

5 Al - la - hı - nin din - de hep ka - bul bu - lur.

7 Kur - ba - nı - mız ka - bul ol - sun e - ren - ler.

9 Bir ol - mu şe - ren - ler tek - bi - rin a - lır.

11 Kur - ba - nı - nız ka - bul ol - sun e - ren - ler.

13 Mu - ham - med A - li - nin hü_ hü_ hü_ hü_ him - me - ti i - le.

16 Mu - ham - med Mus - ta - fa him - me - ti i - le.

18 A - liy - yül Mür - te - za him - me - ti i - le.

ALLAH'IN İNDİNDE KABUL BULUR

20 SAZ
Ha - ti - ce Fa - ti - ma gay - re - ti i - le

22 SAZ
Kur - ba - ni - niz ka - bul ol - sun e - ren - ler

24 HA - SAN HÜ - SE - Yİ - NİN HÜ

26 SAZ
çağ - la - yan ka - nı Zey - nel a - bi - din de

28 SAZ
ya - şar zin - da - nı Muhammed Ba - kı - rın

30 SAZ
kay - nar ka - za - nı Kur - ba - ni - miz ka - bul

32 SAZ
ol - sun e - ren - ler İ - mam Sa - dik Ca - fer hü hü

35 SAZ
er - kâ - nın vu - ra İ - mam Ca - fer Sa - dik

ALLAH'IN İNDİNDE KABUL BULUR

37 er-kâ-nın vu-ra _____ Mu-sa-yı Kâ-zı - min _____

39 ce-ma-lin gö-re _____ Şah İ-mam Rı-za - dan _____

41 bir ni-şan ve-re _____ Kur-ba-nı-mız ka - bul _____

43 ol-sun e-ren-ler _____ Ta-ki i - le Na - ki - de - - - n _____

46 ni-ya-zın al-sın _____ As-ke-ri Meh-di - den _____

48 kıs-me-tin bul-sun _____ Bat-tal der cen - ne-tin _____

50 Bu-ra-ğı ol-sun _____ Kur-ba-nı-mız ka - bul _____

52 ol-sun e-ren-ler _____

EVVEL HAKK MUHAMMED ALİ'DEN YARDIM

Yöre:.....Ankara / Çubuk / Susuz Köyü
 Derleme:.....Armağan ELÇİ
 Derleme Tarihi:.....15.11.2010
 Kaynak Kişi:.....Battal DALKILIÇ
 Notaya Alan:.....Armağan ELÇİ

Ev-vel Hakk Mu-ham - med__ A - li - - - - -
 den yar - dim__ E - ren - ler__ aş - kı - na__
 gel - di__ bu de - lil__
 Ha - ti - ce Fa - tı - ma__
 Ha - san__ Hü - se - yi - n__
 Kırk - lar__ ur - fa - nı - - - - -
 gel - di__ bu de - lil__
 SAZ

EVVEL HAKK MUHAMMED ALİ'DEN YARDIM

19

na gel - di bu de - lil Zey - nel Ba - -

21

kır Ca - fer Mu - sa - a - yı Kâ - zım

23

Rı - za Tâ - - - - ki Nâ - - - -

25

ki As - ke - rî bi - zım Bâ - ki - - - -

27

ya Meh - di - - - - ye aş - kı ni - ya - zım

29

On - i - - - - k'i - mam - la

Muhammed Ali'nin yârinden geldi
Hasan Hüseyin'in nurundan geldi
Zeynel abidin'in sırrından geldi
On iki erkâna geldi bu delil

İmam Bakır, Cafer verdi serini
Kazım Musa, Rıza buldu yârini
Tâki, Nâki, Askeri'nin torunu
Muhammed Mehdî'ye geldi bu delil

Hakk Muhammed Ali kabul eyleye
Hasan ile Hüseyin Zeynel bile
İmam Bakır Cafer vasfın söyleye
Onik'imamlara geldi bu delil

Kâzım Musa, Rıza böyle buyurdu
Tâki, Nâki, Askeri'ne duyurdu
Mehdî Resul Zülfikâr'ı sıyırdı
Süleyman pîr aşkına geldi bu delil

KEREM DUVAZ EZGİSİ

Yöre:.....Çankırı / Şabanözü / Kutluşar Köyü
Derleyen:.....Armağan ELÇİ
Derleme Tarihi:.....05.06.2010
Kaynak Kişi:.....Süleyman İMAMOĞLU
Notaya Alan:.....Armağan ELÇİ

The image displays the musical notation for the Kerem Duvaz Ezgisi. It consists of three staves of music in 8/8 time, written in a key signature of one flat (B-flat). The first staff begins with a treble clef and a key signature of one flat. The melody is written in a simple, folk-like style. The second staff is marked with a '3' above the first measure, indicating a triplet. The third staff is marked with a '5' above the first measure, indicating a quintuplet. A dashed line labeled 'SAZ' is positioned above the third staff, indicating the instrument used for the recording. The notation includes various rhythmic values such as quarter notes, eighth notes, and sixteenth notes, along with rests and bar lines.

KUDRET KANDİLİNDE PARLAYIP DURAN

Yöre:.....Bulgaristan / Razgrad / Kubrat /
 Cefeler (Sevar) Köyü
 Derleyen:.....Armağan ELÇİ
 Derleme Tarihi:.....05.05.2009
 Kaynak Kişi:.....Kemal ESE CAFER
 Notaya Alan:.....Gürbüz GÖZÜM

SAZ

Kud-ret kan-di - lin-de par-la - yıp du - ran

5

Mu - ham - med A - li - nin nu - ru - dur val - lah

8

SAZ

Zu - hur e - dip küf - far as - ke - rin kı - ran

12

E - lin - de Zül - fi - kâr A - li - dir val - lah

1.
 Kudret kandilinde parlayıp duran
 Muhammed Ali'nin nurudur vallah
 Zuhur edip küffar askerini kıran
 Elinde Zülfikâr Ali'dir vallah

2.
 Elinde Zülfikâr atında Düldül
 Yanında kanberi dilleri bülbül
 Hazreti Fatıma cennette bir gül
 Ona sırrın dedi Hakk Habibullah

3.
 Fatma anadan geldi Hasan Hüseyin
 Onların nuruyla ziyalandı din
 Kırk pare bölündü Zeynel Abidin
 Yasını tutarız hasbetenillah

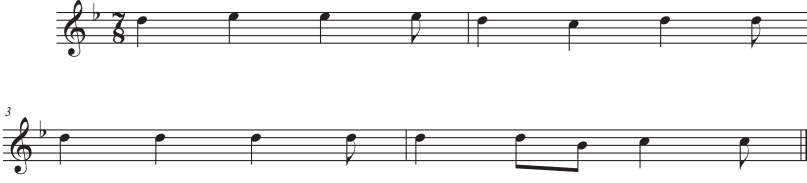
4.
 Muhammed Bakır'la Ceferi Sadık
 Şahım Musa Kâzım hem Rıza dedik
 Tarikat abiyâla cismini yuduk
 Hakk dedi müminin kalbi Beytullah

5.
 Taki Naki imamların cıvanı
 Hasan-ül Askerî cismin sultanı
 Elinde Zülfikâr sahip zamanı
 Vakıt tamam oldu göndere Allah

6.
 Viran'ıyen niyazını ver üstada
 Elinde Zülfikâr hem ehi-i gaza
 Binbir dondan baş gösterdi Murtaza
 Binbir ismin sahibi Ali'dir vallah

MÜMİNİN ERVAHI EZELDEN KANDI

Yöre: ... Çankırı / Şabanözü / Çapar Köyü
Derleyen: Armağan ELÇİ
Derleme Tarihi: 05.06.2010
Kaynak Kişi: Aşur UYGUR
Notaya Alan: Armağan ELÇİ

Müminin ervahi ezelden kandi
Yedi farz içinde farzdır müşahip
Dört kapı kırk makam hem tamam oldu
Yedi afız içinde farzdır müşahip

"Lahmike" müşahip hakkında geldi
"Cismike cismi" burda bir oldu
Dört müşahip birbirine yâr oldu
Yedi farz içinde farzdır müşahip

İkrar verip ikrarını güderse
Müşahipin ikrarını yederse
Mürşidin emrini tamam tutarsa
Yedi farz içinde farzdır müşahip

"Ei kâlbî minel kâlbî sebîlâ"
Buyurdu Resulü anda Kibriya
"Ene minni ruhi cismi cismiya"
Yedi farz içinde farzdır müşahip

Bunlar için ayrı gayrı olmadı
Ene ente bir arada kalmadı
Hutbesi okunup tarik çalındı
Yedi farz içinde farzdır müşahip

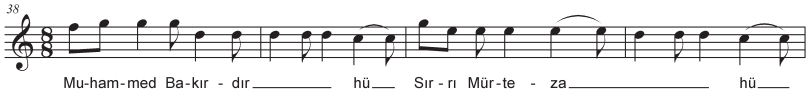
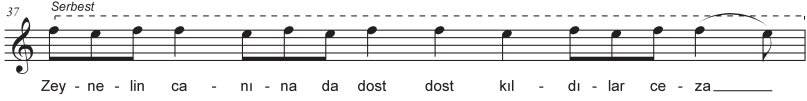
Şah Hatayım yazılınca bu ferman
Müşahip müşahibin derdine derman
Cümleye nasip et ey Şah-ı Merdan
Yedi farz içinde farzdır müşahip

MEDET ALLAH YA MUHAMMED YA ALİ

Yöre:.....Urfa / Merkez / Kısas Köyü
 Derleyen:.....Armağan ELÇİ
 Derleme Tarihi:.....24.11.2010
 Kaynak Kişi:.....Aşık Dertli DİVANI
 Notaya Alan:.....Armağan ELÇİ

MEDET ALLAH YA MUHAMMED YA ALİ

Muhammedim der ki didarım Hakkır
Taki, Naki, Askerî errahmanımdır
Severim Mehdî'yi niyazım vardır
Bizi dergâhından mahrum eyleme

MEDET ALLAH'IM

Yöre:.....Ordu / Gürgentepe
 Derleyen:.....Armağan ELÇİ
 Derleme Tarihi:.....24.07.2010
 Kaynak Kişi:.....Aşık CEMAL
 Notaya Alan:.....Armağan ELÇİ

SAZ

5

Al lah__ la i la__ he il__ lal

9

lah Al lah la__ i__ la__ he il__ lal lah A ziz__ Al__ lah

13

Ce lil__ Al__ lah A__ li__ Al__ lah Ka__ dir Al lah La__ a__ i la__ he

17

il__ lal lah e ce li ha li__ Vey__ se li Hakk Vey se li ha__ li

21

il__ lal lah A li im hü__ hü__ hü

25

Me det Al la hım me det__ Gel dert le re der ma ney le hü

29

Ye__ tiş ya A li__ Mu ham med Gel dert le re der ma ney le hü

SAZ

MEDET ALLAH'IM

MEDET ALLAH'IM

65 SAZ

69

Şah Tâ ki nin hem Nâ ki _____ nin İ mam Ha sa nül As ke rî nin

73

Biz gü nah kar sen_ Â lî sin Gel dert le re der ma ney le hü

77

A li i _____ hü _____ hü _____ hü ve li _____ i _____ hü _____ hü

81 SAZ

85

Sit ki lan_ bir di_ lek di_ le Meh di sa hip za man ge le

89

De dem oğ lu_ sec_de ki la Gel dert le re der_ ma ney le hü

93

A li i _____ hü _____ hü _____ hü pî ri im hü _____ hü _____ hü

MEDET ALLAH'IM

97

Hi da yet pi ri im

101

Gel dert le re der man ey le

105

A li hü hü hü

MEDET EY ALLAH'IM MEDET

Yöre:.....Bulgaristan / Razgrad /
Alvanlar (Yablanova) Kayü
Derleyen:.....Armağan ELÇİ
Derleme Tarihi:.....08.05.2009
Kaynak Kişi:.....Yusuf ALIAGAOĞLU
Notaya Alan:.....Gürbüz GOZÜM

1.
Medet ey Allah'ım medet
Gel derlere derman eyle
Yetiş Ya Ali Muhammed
Gele derdime derman eyle (hü hü)

2.
Hasan, Hüseyin aşkına
Yardım eyle biz düşküne
Zeynel Abidin aşkına
Gele derdime derman eyle (hü hü)

3.
İmam Bakır'ın katına
Cafer'in ilmi zatına
Musa Kazım hürmetine
Gel derdime derman eyle (hü hü)

4.
Şah Takî'nin Hem Nakî'nin
İmam Hasan-ül Askerî'nin
Yargılamak Senin şanın
Gel derdime derman eyle (hü hü)

5.
Ne dilersen Hakk'tan dile
Mehdi sahip zaman gele
Dedemoğlu secde kıla
Gel derdime derman eyle (hü hü)

ZEYNEL ABİDİN (Kerbela Ezgisi)

Yöre:.....Çankırı / Şabanözü / Kutluşar Köyü
Derleyen:.....Armağan ELÇİ
Derleme Tarihi:.....05.06.2010
Kaynak Kişi:.....Süleyman İMAMOĞLU
Notaya Alan:.....Armağan ELÇİ

The image displays three staves of musical notation for the piece 'ZEYNEL ABİDİN (Kerbela Ezgisi)'. The notation is written in a single system with three staves. The first staff begins with a treble clef, a key signature of one flat (B-flat), and a 7/8 time signature. The melody consists of a sequence of eighth and quarter notes. The second staff is marked with a '3' above the first measure, indicating a triplet. The third staff is marked with a '5' above the first measure, indicating a quintuplet. A dashed line labeled 'SAZ' is positioned above the third staff, indicating the instrument used for the recording. The notation ends with a double bar line.